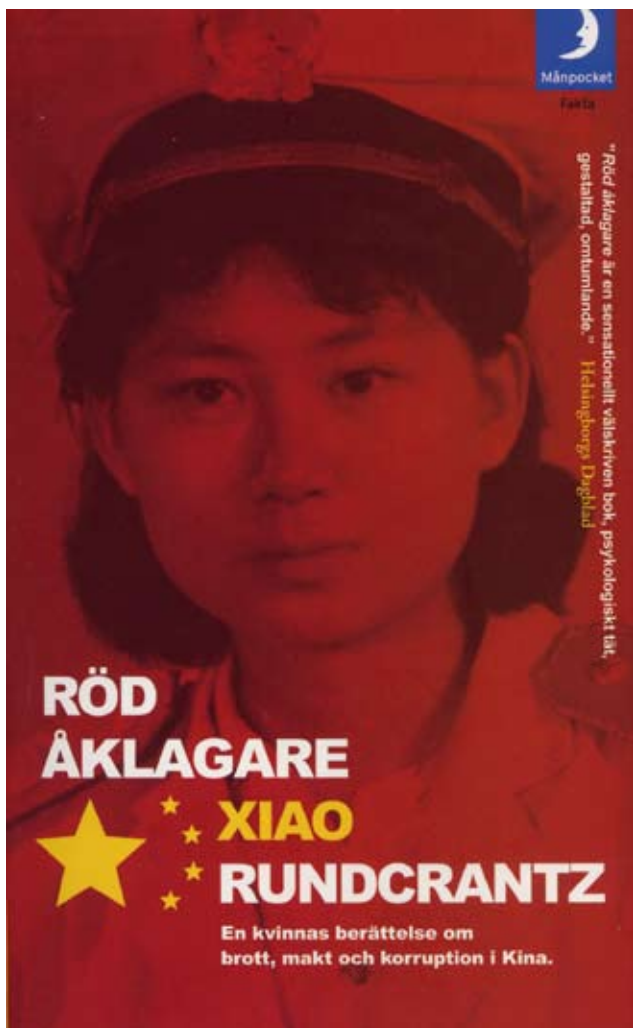

”En domare som inte tjänar en miljon om året är en idiot” – Samtal med Xiao Rundcrantz om Kinas rättsväsende

År 2006 kom Xiao Rundcrantz bok *Röd åklagare* ut här i Sverige. Den handlar om hennes tid som åklagare i Kina 1985–1998 och är en avslöjande skildring av hur det kinesiska rättssystemet fungerade i praktiken då. *Kinarapports* redaktör har intervjuat henne för att höra om situationen har förändrats sedan dess.

TEXT: BERTIL LUNDAHL

Du skrev *Röd åklagare* på kinesiska och sedan översattes den till svenska av Anna Gustafsson Chen. Har boken översatts till fler språk?

Den är också översatt till tyska, holländska och polska.

Har du fått några reaktioner på boken från Kina eller från kineser i utlandet?

Boken har ju inte getts ut i Kina, men kineser som läst den på svenska här i Sverige har tyckt den varit bra. En svensk journalist som var i Kina fick höra att *The Times* skrivit om den men det visade sig att alla exemplar av tidningen som fanns till försäljning i Kina saknade de sidor som handlade om boken. De var bortklippta. Även *The Times* version på Internet i Kina saknade avsnittet som handlade om min bok.

Har du studerat det svenska rättssystemet? Och i så fall kan du ge exempel på hur det skiljer sig från det kinesiska?

Jag har mest läst om det svenska rättssystemet på Komvux. Straffen här är inte så stränga som i Kina. En stöld som skulle kunna ge tre års fängelse här kan ge femton år i Kina. Här finns ju heller inte dödsstraff, som i Kina utmäts för ett antal olika brott.

Vidare spelar advokater en viktig roll här. Det gör de inte i Kina. I kinesiska brottmål är domen redan fastställd av den aktuella domaren och hans överordnade innan rättegången hålls. Själva rättegången är bara en formalitet.

I civilmål är det annorlunda. Där är motparten inte åklagaren, som representerar staten, utan en annan advo-

kat. Där spelar advokatens skicklighet en viss roll. Men det viktigaste är att man absolut måste muta domaren.

Sedan du lämnade Kina 1998 har Kina fått fler utbildade jurister. Har det lett till några förändringar jämfört med hur det var under din tid i Kina?

När jag jobbade som åklagare i Kina var rättsväsendet redan korrumpert. Man bjöd oss på resor eller gav oss presenter eller pengar för att vi skulle döma på ett visst sätt. Nu är det ännu mer korrumpert. Då räckte det att man gav 5 000–10 000 yuan (ungefär lika mycket i svenska kronor) för att få en fördelaktig dom.

Nu räcker det knappast. Man måste upp i 50 000–100 000 eller rentav 1 miljon. Det finns ett talesätt i juristkretsar numera som säger att om en domare inte tjänar en miljon om året är han en idiot. I ett civilmål som rör 1 miljon ska domaren ha minst 50 000–100 000 för att döma till din fördel. På min tid var 10 000 mycket pengar, det är det inte idag.

Ett exempel, som inträffade för ett par år sedan, visar hur korrupt systemet är. Då greps drygt tjugo domare vid en domstol för att ha tagit stora mutor. Detta skapade problem för domstolschefen som dels riskerade att förlora en stor andel av sin personal, dels kunde komma att anklagas för dåligt ledarskap och förlora sitt jobb. Han sökte då upp chefen för åklagarmyndigheten och lovade denne grönt ljus när åklagaren hade speciella önskemål om hur domstolen skulle hantera ett fall om denne släppte domarna och tystade ner fallet. Domarna släpptes då och fick behålla sina tjänster. Men de fick betala tillbaka sina mutor till domstolen, som behöll pengarna till sin egen verksamhet, så att inget läckte ut. Om man hade tagit 100 000 i mutor under min tid hade man säkert fått minst fem års fängelse och blivit av med sitt partimedlemskap. Detta visar att det är mer korrupt nu än förr.

I brottmål mutar advokaten för sin klients räkning först åklagaren och sedan domaren. Om bara domaren mutas kan åklagaren sätta sig på tvären och överklaga till högre instans, vilket kan leda till en annan dom än advokaten önskar. Och om advokaten blir missnöjd kan han avslöja att domaren tagit mutor, vilket hotar dennes ställning.

När jag jobbade var åklagare och domare i princip jämställda med samma status och rättigheter och hade samma möjlighet att ta mutor. Idag är domarna viktigast. Det beror på att antalet civilmål ökat och domarna kan tjäna stora pengar på dem.

En skillnad till det bättre jämfört med förr är att då var minst hälften av domarna och åklagarna f.d. militärer. Deras juridiska kunskaper var otillräckliga och deras tänkande var präglat av deras skolning till militärer med blind lydnad för överordnade och kommunistpartiets direktiv. De var starkt politiskt präglade.

Yngre jurister som är universitetsutbildade sätter inte politiken främst utan är mer inriktade på att handla i överensstämmelse med lagen. Men när de fått anställning vid domstolar, åklagarmyndigheten eller polisen har de åtminstone en halv dags politiska studier varje vecka då de skolas i korrekt politiskt tänkande. Men trots allt är de inte lika politiskt präglade som de f.d. militärerna.

Om ett fall inte är politiskt laddat kan man gå efter lagen, men om det är känsligt pratar domstolen sig samman om en lösning som står i överensstämmelse med regeringens eller partiets krav. Är det ett viktigt fall kommer partiets politisk-juridiska avdelning att lägga sig i och tala om hur det ska dömas.

Det kinesiska samhället idag är genomsyrat av afärstänkande och många offentliga institutioner ska också själva dra in pengar till sin verksamhet. I din bok framgår det att såväl domstolar och åklagare som polisen styrs av ekonomiska motiv i sitt handlande. Kan du ge exempel på hur rättsväsendet påverkas av detta.

För det första har Kinas ekonomiska utveckling lett till att statens och de lokala myndigheternas finanser blivit starkare. Eftersom det är de lokala myndigheterna som anslår pengar till rättsväsendet och finansierar sådant som bostäder, bilar och sociala förmåner blir personalen inom rättsväsendet också mer lyhörd för myndigheternas och partiets krav på hur den ska agera.

För det andra finns det ekonomiska incitament för att ta sig an fler fall, speciellt sådana där det handlar om stora pengar. Jag hade själv ett fall där en person förskingrat 500 000 av allmänna medel. Eftersom jag lyckades spåra pengarna till ett bankkonto kunde pengarna återbördas till staten. Åklagarmyndigheten jag arbetade hos fick 10 procent av beloppet i belöning av staten och själv fick jag 20 procent av belöningen, d.v.s. 10 000 som ansvarig för fallet. 10 000 skattefritt var mycket pengar då när min månadslön låg på 1000–2000. Dessutom fick jag beröm av staten för min insats.

Den åklagare som får hand om ett fall där stora pengar

Xiao Rundcrantz på besök i Nederländerna i samband med att hennes bok gavs ut där.

står på spel använder sig av alla möjliga medel för att driva in pengarna, även om de överskrider vad lagen tillåter. Man kan hålla kvar den misstänkte tills personen talar ut och hota eller locka anhöriga till den misstänkte.

De fall som inte är lönsamma undviker man helst. Man försöker också undvika fall där högt uppsatta personer inom regeringen, partiet eller andra överordnade organ är inblandade av rädsla för konsekvenserna av att trampa sådana personer på tårna. Om man inte kan undvika att ta upp fallet måste man se till att hantera det i enlighet med högre myndigheters direktiv.

Det måste väl innebära att det blir hård konkurrens mellan de anställda om vem som ska få ta sig an de mest lönsamma fallen?

Ja, det gäller att hålla sig väl med och ställa in sig hos högste chefen. Han (hon) kommer att ge de lönsammaste

uppdragen till dem som står honom närmast och som han tycker bäst om.

Du skriver om användande av våld i samband med förhör av misstänkta? Används plågsamma förhörsmetoder lika mycket nu som då?

Det är ingen större skillnad. En plågsam metod är att inte låta den misstänkte sova. För några år sedan var det ett fall med en chef för en domstol som tagit sex miljoner i mutor. Åklagaren som förhörde honom lät honom inte sova på åtta dygn. Man lyste på honom, pratade hela tiden med honom och idkade påtryckningar tills han slutligen talade ut. Vi som jobbat inom rättsväsendet vet att man absolut inte ska erkänna om man kan undvika det. Att han slutligen ändå erkände visar vilket tryck den här personen utsattes för.

Inom åklagarmyndigheten, där det är mer civiliserat än

inom polisen, är det vanligast att man använder metoden att inte låta folk sova. Bara som en sista utväg tar man till våld. Men poliser som har hand om brottmål har inte lika stort tålmod utan tar lättare till direkt våld.

Den officiella linjen i Kina är ju att den som erkänner och samarbetar ska få mildare straff, medan den som vägrar samarbeta ska straffas hårt. Men efter att ha läst din bok och hört vad du säger om fallet med domstolschefen inser man att det inte stämmer.

Brottslingar i Kina vet att de inte får lindrigare straff om de erkänner. Tvärtom. Därför finns i stället ett talesätt bland dem som lyder ”Den som erkänner får hårdare straff och får sitta inne ända tills fängelset faller samman (tanbai congyan, laodi zuochuan 坦白从严, 牢底坐穿)”.

Vid politiska kampanjer under Maotiden använde man kvoter, som innebar att ett visst antal personer utsågs till syndabockar och straffades oavsett om de var skyldiga eller ej. Har man använt sig av kvoter för hur många ”brottslingar” man skulle gripa under de slå-hårt-kampanjer, med hårda straff och snabbt verkställande av straffen, som kommunistpartiet genomfört efter Maos död?

Det har man helt säkert gjort. Varje polismyndighet får order om hur många de ska gripa. Jag kom ju själv till åklagarmyndigheten under ”slå-hårt-kampanjen” 1983–1986. Denna kampanj, som drogs igång av Deng Xiaoping, var grymmare än de senare som startades 1996 och 2001 och ledde till att många oskyldiga avrättades eller straffades. Jag har själv tagit del av material om den kampanjen.

Till exempel slog man till mot en kvinna i Xi’an som ordnade danstillställningar i hemmet med ca hundra personer som besökare. Drygt tio av deltagarna avrättades, några fick livstids fängelse och tjugo-trettio av dem fick tidsbegränsade fängelsestraff. De dömdes som ”huliganer” (liumang) som är en speciell kategori dit man för människor som inte kan fällas för andra lagbrott.

Prostitution är ju olagligt men mycket vanligt förekommande i Kina idag. Hur vanligt tror du det är att personer inom partiet, rättsväsendet och polisen har ekonomiska intressen i prostitutionen på t.ex. hotell, som gör att de ser genom fingrarna med verksamheten?

När jag bodde i Kina var prostitutionen inte lika öppen och vanligt förekommande som idag. Den har vuxit snabbt un-

der senare år i takt med den snabba ekonomiska utvecklingen. På min tid sågs det mer som skamligt att köpa sexuella tjänster, och få prostituerade greps. De som greps skickades på omskolning, i praktiken en sorts fängelsestraff utan föregående rättegång, och sexköparna fick böter.

När det gäller hotellen så finns det oskrivna regler som ägarna måste följa. Om de startar hotellverksamhet i ett visst polisdistrikt måste de först ta kontakt med polisen där. Då gäller det att bjuda på middag och ge presenter i form av sprit, cigaretter eller pengar för att skapa goda relationer. Då kan ägarna t.ex. få förvarning om att en sopa-undan-gult-kampanj (saohuang), d.v.s. en kampanj mot porr och sexhandel, är på gång och då gäller det att hålla prostituerade borta från hotellet under den perioden. Ägarna bör också ”sponsra” polisen regelbundet så att den kan köpa motorcyklar, bilar m.m. till verksamheten.

Nyligen avrättades en brittisk medborgare, Akmal Shaikh, som enligt västerländska media led av en mentalsjukdom, för narkotikabrott. Du nämner i din bok ett fall där du ingriper så att en mentalsjuk mördare hamnar på ett mentalsjukhus. Hur ser man på mentalsjuka och brott i Kina?

Fallet med den avrättade britten visar hur oresonligt det kinesiska kommunistpartiet är och vilket hot Kinas nya ekonomiska styrka utgör. Om han varit kines och av en läkare vid ett mentalsjukhus bedömts som mentalsjuk så hade han inte ansetts ansvarig för sina handlingar och sluppit straff. Brittens försvarsadvokat förespråkade att man skulle göra en bedömning av den åtalades mentala tillstånd i Kina.

Men Kinas regering ogillar när västvärlden ställer krav på landet och talar om hur man bör agera, därför berövades han rätten till prövning. Inför påtryckningarna från väst ville man visa att här är det vi som bestämmer och demonstrera hur mäktigt Kina är.

Den som bedöms vara mentalsjuk slipper straff och kan, om han själv önskar och betalar för det, tas in på mentalsjukhus antingen i Kina eller utomlands.

Har du kunnat återvända till Kina efter att din bok kommit ut och har den inneburit några problem för din familj i Kina?

Jag har rest dit varje år sedan dess. Min far lever inte längre men min mor är pensionär och jag har en bror där också. De har inte påverkats negativt av att min bok har kommit ut.